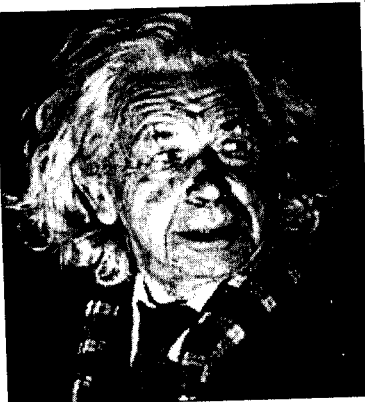


Wilhelm Rasmussen (1879-1965).



Denne uka kom boka «Søyle i skyggeland» om den store billedhuggeren Wilhelm Robert Rasmussen. Kjent av alle i Norden og et godt stykke utenfor, før krigen. En glemt person etterpå.

112243

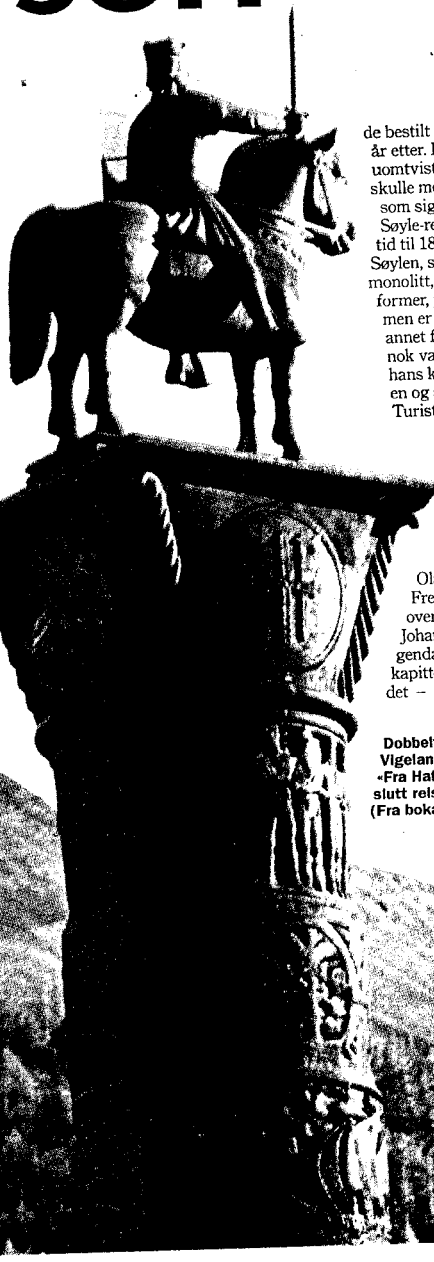
Fra superkjendis til ikkeperson

Wilhelm Rasmussen. Skaperen av den over 30 meter høye «Fra Hafsfjord til Eidsvoll», nasjonalmonumentet, verden største kunstsoyle, omdøpt til Sagasøylen og reist etter 70 års tautrekking i storslåtte omgivelser i Bøverdalen i Jotunheimen. På trygg avstand fra plassen foran Stortinget der den skulle ha stått.

Rasmussen var en ener. Korsfestelsesgruppen i Nidaromen er kalt det skjønneste smykke i norsk billedhuggerkunst, og hans grotesker som henger og klitrer på katedralen, er som hentet ut av et middelalderk mareritt. En intens og sjarmerende mann for de fleste. Han ble nazist, og det ble hans «hamsunske» fall som ingen anger kunne hjelpe han opp fra senere.

TO GANGER MONOLITTEN

Boka, utgitt av Grøndahl Dreyer, er skrevet av Arvid Møller, og tittelen passer, for siden 1945 til han døde 30 år etter, har Wilhelm Rasmussen i beste fall vært halvglemt, og en pinlig person for Stortinget som ikke har visst hva det skulle gjøre med kjempesøylen det had-



de bestilt i 1926, og vedtatt oppføringen av ni år etter. De kunstneriske kvalitetene var uomtvistelige, men mannen som etter hvert skulle modellere Quisling, egnert seg dårlig som signatur på et nasjonalmonument.

Søyle-relieffene viser norsk historie fra sagatid til 1814, og «tiden» løp visst fra den også. Søylen, som er dobbelt så høy som Vigelands monolitt, lå i årevis delvis hogd, og delvis i former, på et lager. At den etter mye om og men er reist, skyldes iherdig innsats blant annet fra Åmund Elvesæter, som ironisk nok var motstandsmann under krigen, og hans kone Jessie. De har gravet dypt i pungen og satt den opp ved Elveseter Turisthotell. Storverket måtte ikke få råtne.

GODLYNT

«Søyle i skyggeland» er historien om gutten fra røffe kår som arbeidet seg opp fra gipsmaker til å bli selveste Billedhoggerprofessoren; skaperen av sentrale verk i norske bybilder som Olavsøylen i Trondheim, statuen av Frederik 2 i Frederikstad og monumentet over polfareren og vennen Hjalmar Johansen i Skien. Hans portrettkunst er legendarisk blant kjennere. Bokas nest siste kapittel heter «En godlynt kar». Han var nok det – også.

Dobbelt så høy som Gustav Vigelands monolitt: Kjempesøylen «Fra Hafsfjord til Eidsvoll» ble til slutt reist i Bøverdalen i Jotunheimen. (Fra boka «Søyle i skyggeland»)

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014

” En god lærer, et fint menneske og en stor billed-hugger

Kåre Orud

” En flott fyr, en storartet billed-hugger.

Olav Mosebekk

” En fremragende portrettor.

Arne Durban

” En indianer-høvding, en magiker, følsom, eksperimenterende. Han lærte meg hva individualitet var.

Frans Widerberg

” Verden var til for han. Min søster kalte han «Bare meg».

Kjeld Rasmussen

Billedhoggeren Kjeld Rasmussen, sønn av professor

Wilhelm Rasmussen, bor i dobbelt forstand i et klassisk

kunstneratelier på

Drammensveien, i

Handelsbygningen, der Statens

Kunstakademi en gang holdt til.

Presis som et maskingevær...

■ TEKST: ULF RENBERG
■ FOTO: ARNE OVE BERGO

Rommet med den store takhøyden og hemsens er fylt til taket av skulpturer, plakater, fotografier, verktøy. Det ligger i en bygning der dørene knirker av norsk kunsthistorie, mens veggene i korridorane synes anonyme og stumme. Heldig kanskje, for ikke alle kunstnerhistorier er like munne.

En gang var atelieret en del av farens domene i huset. Wilhelm Rasmussen, kunstneren som sa at for å være god, må en skulptur være «presis som et maskingevær, men levende».

I de siste 50 årene har det vært Kjeld Rasmussens arbeidsplass og faste punkt i en globetrottertilværelse som har bragt både ham og skulpturene hans fra Norge rundt til Latin-Amerika og det fjerne Østen.

Kjeld Rasmussen er kanskje vår aller fineste portrettor i den klassiske tradisjonen. Som faren lager han skulptur med sitt eget «fingeravtrykk», og som farens vil også mange av hans skulpturer bli «stående». En av dem er «Ung mann», der aktens form favner både fysisk og psykisk ro. Den kan ses på Lillestrøm videregående skole.

Hans portretter er makeløse. Barnehodene er en av spesialitetene



– Gutten er meg, og mannen bak er far, Wilhelm. Kvinnene er ikke mor og min søster, som det står i boken. De er ukjente for meg, sier Kjeld Rasmussen.

ne. De er usentimentale, poetiske og gjerne ladet med en lekende rastløshet, markert av en flette eller en ørliten detalj-forskyving. Kjeld Rasmussen har et blikk som ser, og never som lykkes når gløden er der.

– Det bare blir slik, i heldige stunder kommer man kanskje nær noe. Vil dere ha vodka eller te?

SKYGGEN

Store trær kaster lange skygger, og et større ego-tre enn hans far, må man til Gustav Vigeland for å finne. Men i den grad slikt er mulig, har han greid å ta seg ut av skyggene. Han har stått, og står, godt på egne ben; de siste årene bare støttet av en stokk med slangehode-håndtak. Den er med overalt.

Atelieret hans ligger seks etasjer over stambordet på Café Frølich. Venner kommer og går. Det sosiale foregår rundt et langbord, overfylt det også. Tirsdag reiser han igjen, til Pietra Santa i Italia; det er noen byster som skal bronsestøpes av håndverkere der, de er best i verden; de har et par tusen års erfaring, sier Rasmussen.

Det er 77 år siden han, og søsteren Irene, ble båret inn hit første gang av Wilhelm og moren, vakre Dorothy Phyllis Coke, den første av tre koner. Hun var 13 år yngre enn sin mann og født på Jamaica. I årene som fulgte, løp ungene ut og inn til han de kalte sin «beste venn», Christian Krohg, som også arbeidet her.

– En veldig snill mann, sier Rasmussen.

Krohgs romslige atelier ble et tilfluktsted, for foreldrene sloss alltid. Rettere sagt, det var Wilhelm som slo.

GALEHUS

– Far var en stor kunstner. Og en gigantisk egoist. All dreide seg om han. Mor led, og vi så det. Til vi ble skyttet avgårde til en pensjonatsskole. De var så ulike. Han var eldre og kom fra et ganske røft slit; hun via Sveits, der hun studerte musikk, fra familiens plantasje i Vestindia. Hun ville se Griegs hjemland, og traff Wilhelm under en omvisning i Nidarosdomen der han arbeidet.

Det var flere sider ved far jeg aldri kunne godta, som nazismen. Husker vi så en filmavis i 1930-

årene. Hitler sto der med den vanvittige barten og brølte på den jålete måten sin, med påfuglen Göring ved siden av seg. Jeg spurte hvordan han kunne oppleve noe positivt ved et sånt galehus, det var jo patetisk? Men han så det annerledes. Det var en porisjon rasisme i han også.

«JØDEYNGEL»

– Det sved nok da en nazikoryfé skjelte ham ut for å ha «avlet jødeyngel». Mor var halvt jøde. Aner ikke om han visste det da de giftet seg. Men hun var jo så vakker, og det rakk vel til alt ras-te sammen.

Jeg distanserte meg og unngikk det meste av skytset som ble rettet mot ham. Kritikk, blant annet fra gamle venner som Arnulf Øverland, haglet jo alt før krigen. Særlig etter at han forvarte Hamsuns angrep på fredsprisvinneren, pasifisten og kz-fangen Ossietzky i 1936.

– Under landssvikoppjøret ble han karakterisert som en «snill nazist»? Han ble dømt til tre år, men slapp ut etter halv tid?

– Han hjalp, eller forsøkte å hjelpe, kolleger i knipe. Han hadde jo et visst innpass hos Quisling, som han hadde modellert – det er hans byste av Quisling som pryder det famøse krigsfrimerket. Blant annet fikk han Per Krohg ut av fangenskap. Han lot visst naboen i Asker få lytte til London radio også. Men mor, Irene og jeg måtte gå i dekning – jeg så ikke fyren under hele krigen. Derimot dukket han opp på atelieret mitt etter soining. Han inntok det uten videre, som sitt. Det ble to veldig vanskelige år, men det skjønte han ikke.

«LORTSTANG»

– Søylene ble en besettelse i livet



Kjeld Rasmussen i atelieret: Det hender man lykkes...

hans, og uansett hva man måtte mene om søyler, er den et formidabelt verk. Og portrettene hans; se hvordan anatomi og uttrykk smelter sammen i portrettet av Hans Stormoen i Nationaltheatret. Kollegene kalte han for «hodejegeren».

– Om dine arbeider er skrevet at du i sjelden grad er fortrolig med den klassiske, europeiske billedhoggertradisjonen, men arbeider på en måte som gjør skulpturen aktuell utover sitt klassiserende utgangspunkt. Hvordan var forholdet mellom dere rent faglig?

– Han ga meg aldri korreksjon, men kunne «like det der», eller si «jeg liker ikke den personen der» om en byste. Jeg tok det også som

et kompliment, da hadde jeg vel greid å gi form til et uttrykk. Det meste er selvlært. Skulpturen var jo livet hans, så han likte best sitt eget arbeid der også – unntaket måtte være det athenske billedhoggergeniet Feidias! sier Kjeld Rasmussen.

– Vigeland? Han hadde Vigelands respekt til han slo han i konkurransen om Eidsvoldssøylen. Det gikk ut over Vigelands fatteevne. Etterpå talte de ikke synet av hverandre. Han kalte Vigelands-anlegget «elefant-sykt».

«Monolitten ser ut som en lortstang», sa Wilhelm.